

SELİM İLERİ’NİN “MÜSAMERE”SİNDE ZENGİN ÇOCUK FAKİR ÇOCUK AYRIMI

Tacettin Şimşek

- Ölümünün üzerinden bir yıl geçen Selim İleri (1949-2025); ortaya koyduğu edebiyat birikimiyle, öykü ve roman yazarı, eleştirmen ve şair kimlikleriyle üzerinde durulmayı hak eden bir imzadır. 2025 yılı itibarıyla Orhan Pamuk’un beşte biri oranında bir ilgiye layık görülse de, hakkında yapılan dördü doktora, yirmi sekizi yüksek lisans, toplam otuz iki lisansüstü tez, akademinin İleri’ye kayıtsız kalmadığını gösterir. Eserlerinde yapı ve tema, mekân, şahıs kadrosu, modern/postmodern unsurlar, anlatıcı profilleri, eleştiri, kültür öğeleri, değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde kullanılabilirlik ölçütlerine ilişkin bilimsel çalışmalar yapılmış olmasına rağmen çocuk tipleri üzerinde yeterince durulmamıştır. Özsözgün’ün (2023) İleri’nin romanlarındaki masum, yetim, fedakâr çocuk arketipleri incelemesi dışında kayda değer bir çalışma bulunmamaktadır.

Selim İleri’nin “Müsamere”si

“Müsamere”, Selim İleri’nin 1968’de okurla buluşan *Cumartesi Yalnızlığı* kitabının ardından 1971’de yayımlanan ikinci öykü kitabı *Pastırma Yazı*’ndaki sekiz metinden biridir. Kitapta yer alan diğer öyküler “Hicran Yarası”, “Duyarlık”, “Pastırma Yazı”, “Hayatımın Romanı”, “Mustafa Suphi”, “Annemin Sardunyaları” ve “Kılıç Artıkları” başlıklarını taşır.

İleri’nin, üslup özellikleri arasında yer alan ironiye örnek verilebilecek olan öykünün kahramanı on bir yaşında bir çocuktur. Öykünün üzerine kurulduğu olay ve durum, bir çocuğun dilinden okura aktarılır. Kahraman anlatıcının olaylara yaklaşımı çocukça bir görünüm arz etse de, aslında çocuğun eylem ve söylemlerine yansıyan bütünüyle aile büyüklerinin telkinleridir. Yoksul insanlar ve çocuklarla ilgili ön yargılar ve tanımlamalar annenin, büyükannenin çocuk davranışları üzerindeki izdüşümünden ibarettir. Böylece anne ve

büyükanne, çocuğun ilk öğretmenleri olma sıfatını toplumun bir kesimine karşı alaycı ve acımasız bir birey yetiştirme doğrultusunda kullanırlar.

“Müsamere”, okullarda öğrencilerin sunduğu, içinde şiir, oyun vb. gösterilerin yer aldığı eğlence programı demektir.

Selim İleri aynı adlı öyküsünde öncelikle müsamerenin ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin mensup oldukları sosyoekonomik çevrelere göre hangi anlamlara geldiğini vurgulayarak söze başlar:

“Her çocuğa bir görev verilir. Kimilerinin de hüznle baktığıdır, orta sıralarda oturtulduğudur. ‘Sen çıkamazsın, hangi ayakba-bınla?’ denir. Onlar beşinci sınıf sıralarına kurulmuş kanaviçe örtülü, pastalı, baton-saleli ikinci çayına da katılamayacaklar. Erkenden gelip oturmuşlar yalnızca; ‘Öyle ön sıralara geçmeyin, arkadaşlarınızın an-neleri oturacak oralara, ne dedim ben size

hem...’ Kulağa uzak gelmeye başlayan alkış sesleri arasında yinelenir: Ellerin gizlenişi. ‘A öğretmenim, müsamereye geliyorum diye eline kına yakmış.’”

“Müsamere”, yetişkinlerin ezberlettiği rolleri oynayan çocuğun yaşıtlarına ve onların geldiği çevrelere bakış açısını yansıtan ilginç bir metindir. Farklı ve ayrıcalıklı olduğu ebeveyni tarafından sürekli vurgulanan çocuk, arkadaş çevresine tepeden bakma davranışı geliştirir.

Turgay ilkokul öğrencisidir. Öykünün anlatma zamanı, ilkokulun beş yıl olduğu zamanlardaki son sınıftır. Hizmetçinin, özel öğretmenin bulunduğu evde Turgay her türlü imkâna sahiptir. Dadısı, özel öğretmeni Şüvester Zigrir’ten Almanca dersleri alır. Doğduğundan beri yabancı dil öğrenmektedir. İlkokuldan sonra Hayskul’a gönderilecektir.

Henüz öykünün başında kurguyu zengin çocuk yoksul çocuk çatışmasının yönlendireceği sezdirilir. Sosyal statü farklılığı neredeyse bir kast sistemine dönüşür. Varlıklı ailenin çocuğu olan Turgay, kendisini diğerlerinden ayırmak için aşağılayıcı dili bir kalkan olarak kullanır.

Annesinin Turgay’a telkinleri onda oluşan üstünlük kompleksinin ana nedenlerinden biridir: *“Bütün arkadaşlarım özel okullara gittiler. İlle de Taşmek-tep’e diye tutturdu annem. ‘Senin su geçirmez altın kol saatin var.’ dedi. ‘Yirmi*

beş yakutlu yazıyor üstünde. Amerikanca cici çocuk olduğun oradan anlaşılacak; onların yok.' Bir çocuk ilkokulu devlet okullarında okumalıymış. Her tabakadan insanları tanısın diye. "Hayatta hep kendin gibi zengin çocuklarıyla, soylu aile çocuklarıyla karşılaşacaksın ya," diyor. 'Tabii senin de bir işin olacak,' diyor; babamın gibi, ben de iş adamı olacağım, patron olunca da yanımda çalıştıracığım işçilerim olacakmış... Onları tanımak için. Ama hiç istemiyordum. Beş yıl neler çekmedim: Yanımda oturan kokad, kirli kirli kızlar."

O kızlardan biri, boynunda öğretmenin yılancık yakaladığı ve "Kız, Allah canını alsın, herkese bulaştıracaksın." diye bağırdığı Hatçe'dir. Hatçe'nin adı o günden sonra "Bulaşık Hatçe"ye çıkacaktır. Turgay'ın Hatçe'ye bakışı son derece aşağılayıcıdır: "Pisin biriydi n'olucak, kapıcı çocuğu; anası da gündelikçi."

Bu ifadeler öykünün arka planında yatan karanlık ve sınıfsal kibri ortaya koyar. Aynı zamanda yazarın çocuk psikolojisine ve sınıfsal bakış açısına dair çok daha derin bir eleştiri sunmak istediğini sezdirir.

Buna karşılık müsamerede şeytanlarla perilerin dansı için elbise diktirecek kızlardan biri olan Semra, "naylon" yerine "onganze" elbise tercihiyle ayrıcalıklı bir konuma yükselir. Semra, annenin sempatiyle "cırcır böceği" dediği kızdır. Müsamere için saçını berberde yaptırtmasına annesi onay vermiştir. Oya başına taç takacak, diğer kızlar taşlı kolyeler alacak; dudaklarına ruj, tırnaklarına oje sürecek olmaları sebebiyle seçkin çocuklardır.

Karşılaştırma Semra ile diğer kızlar arasında yapılır. Diğer kızlar yerlere dek uzun paçavralar giyerler ve asla Semra gibi peri olamazlar. Semra'nın yumuşacık saçları, beyaz telli giysileri vardır. Turgay'la aynı sosyal tabakaya mensupdur. Yoksul kızların "uzun paçavralar" giydiğini söylemesi, Turgay için giyim kuşamın bir insanlık değeri ölçütü olduğunu düşündürür. Bu durum, hayal edilen ışıltılı müsamere atmosferine tezat oluşturacaktır.

Öyküde baba "yoksul babası" olarak anılmanın dışında yalnızca bir yerde, anneye "Sınavlardan önce akşam yemeğine çağır şunun öğretmenini." derken kadraja girer. Buna karşılık anne müdahaleci, değiştirici, yönlendirici, baskın bir karakter olarak çizilir. Turgay'ın kişiliğini yoğuran, ona sınıfsal kibri ve acımasızlığı aşıl原因an anne, çocuğunun duygusal şiddete eğilimini su yüzüne çıkarmakla kalmaz, bunun düşünsel alt yapısını da hazırlar. Çocukta görülen yoksullarla ilgili bütün olumsuz yaklaşımlar anneden transfer edilmiştir.

Anne, oğluna ahlaki değerler yerine paranın gücüne dayalı bir dünya görüşü dayatır. Kapalıçarşı'dan aldığı pahalı gümüş tütün tablasını öğretmene hediye ederken oğluna şunları söyler: "Her şey parayla bu dünyada. Her kapıyı açar para."

Bayramda Suadiye'deki köşke çağrılan öğretmen köşkte üç gün misafir edilir. Her gece köşkün bir başka odasında kalmak isteyen öğretmenin bu isteği karşısında annenin tepkisi ilginçtir: "Bu kadın deli galiba!" Büyükkannenin ahretliği

Cemile, öğretmenlerle ilgili bir genellemeyle anneyi onaylar: *“Bütün öğretmenlerin bir tahtası eksik derler, hanımefendi.”* Köşkten yolcularken öğretmene kaşığıyla, porselen fincanlarıyla altı kişilik çay takımı hediye edilir. Anne, oğluna nedenini *“Hep senin için,”* diye açıklar. Annesinin kendisine sağladığı konfora karşılık Turgay *“adam olma”* baskısını içselleştirir ve büyüdüğünde annesine kürk ve otomobil almayı düşler.

Öğretmeni köşte misafir etmenin, ona hediyeler almanın karşılığı not olarak devşirilecektir. Bu, başarının satın alınabileceği algısına bağlı olarak sınıfsal kayırmacılığın yolunu açacaktır. İltimasın somut görüntüleri, öğretmenin sınıfta olmadığı süre içinde Turgay’ı kendi kürsüsüne oturtması, düzeni sağlaması konusunda yetkilendirmesi, müsamerede başrole çıkarması ve altın uçlu dolmakalem ödülünü aritmetiği pekiyi olan öğrenciye vereceğini açıkladığı hâlde, aritmetiği zayıf olan Turgay’a vermesidir.

Akademik başarısı yeterli olmasa da Turgay mensup olduğu sosyal tabaka sebebiyle zaten ayrıcalıklıdır. *“Bakın, Turgay ne güzel beden eğitimi yapıyor.’ dedi öğretmenim. ‘Ama aritmetik yapamıyor.’ dedi Kenan da.”* Turgay’ın aritmetikteki başarısızlığını unutturacak artı özelliği zenginliğidir. Öğrenciler bu zenginliğin Turgay’a nasıl bir üstünlük kazandırdığının farkındadırlar: *“Öğretmenim, onun babası çok zengin,’ dediler. ‘Suadiye’de köşkleri var, her yaz denizden dışarı çıkmıyormuş, çok iyi yüzme biliyor.”*

Turgay yalnızca *“şımartılmış bir çocuk”* değil, sınıf çatışmasının tarafı ve acımasız öznesi olan, gerçekte sevgisiz ve yalnız bir çocuktur. Diğer çocukları bu denli sert sıfatlarla aşağılaması, kendi içindeki boşluğu ve korkuyu bastırma biçimidir. Bu yolla yalnızlığına meşruiyet kazandırmaya çalışır.

Cemile’ye uyarısından Turgay’ın yaptığı çıkarım, annenin de şiddete eğilimli olduğunu düşündürecek niteliktedir: *“Annem kızınca hemen çıkmalı odadan. Yoksa nereye vuracağı belli olmaz.”* Bu, Turgay’ın annesine korkuya dayalı bir itaat duygusuyla bağlı olduğuna işaret eder. Sevgisiz otorite, Turgay’da korkuyu körüklemektedir.

Öyküde iki öğretmen tipi karşı karşıya gelir. Biri Turgay’ı ikinci sınıfta okutan eski öğretmen, diğeri hâlen okutmakta olan yeni öğretmendir. Eski öğretmenin kumarla ilgili olarak sık sık söylediği *“Kumar çok kötü bir alışkanlıktır, ev bark yıkar.”* cümlesinin aktarıldığı anne, bu söze gülerek tepki verir ve öğretmeni ciddiye almadığını göstermiş olur. Anne o sırada poker oynamaktadır.

Eski öğretmen, zengin çocuğu diye Turgay’a imtiyaz tanımaz. Onu *“Sidikli Şadiye”* lakaplı kızla aynı sıraya oturtur. Anne, duruma müdahale etmek üzere okula gelir ve önce öğretmenle, ardından başöğretmenle görüşür. Oğlunu Sadiye’den ayırmalarını ister. Daha önce oğluna şu cümleyi söylemiştir: *“O kızın aile durumu da seninle yan yana oturmaya yeterli değil.”* Öğretmenin zengin yoksul ayrımı yapmama konusundaki tavrı kesindir. Ancak başöğretmen

anne gibi düşünmektedir. “*Turgay okulumuzun en değerli yavrusu.*” diyerek sırasını değiştirmekle yetinmeyecek, kökten bir çözümle Şadiye’yi başka bir şubeye taşıyacaktır. Sınıf ayrımı ilkesi okul ortamında da karşılığını bulmuş, uygulama “okulun en değerli yavrusu” lehine tecelli etmiştir.

Turgay, aynı okul ve sınıf ortamını paylaştığı çocukları zengin yoksul kutupluluğu içinde tasnif eder. Halasının Amerika’dan getirdiği oyuncak treni göstermek için önce zengin çocukları köşke çağırır. Suadiye’deki köşkü ilk defa Zafer görmüş, diğer çocuklara da anlatmıştır. Turgay, arkadaşlarını sırayla köşke çağırırken sevdiklerine öncelik tanır. Onlar zengin çocuklardır. Yoksul çocuklar da davetli listesinde yer alacaktır ancak onların çağırılma amacı farklıdır: “Yoksulları en sona bıraktım, kiskançlıklarından çatlasınlar diye.”

Yaşar ve Şükrü köşke davet edilmez. Turgay’ın gözünde Yaşar “aptal ve “köylü”dür, Şükrü ise “budala” ve “aptal”. Her ikisi de “açgözlü”dür. Anne, “Görüşme öyle kapıcı çocuklarıyla, anası çamaşırcı olanlarla.” demiş ve Turgay’ın, karşı apartmanın kapıcısı Arif’in oğlu Şükrü gibi çocuklarla görüşmesini yasaklamıştır. Şükrü ve Yaşar’ın köşke gelişi, Şükrü’nün babasının Turgay’ın annesine ricası sayesinde gerçekleşir. Anne izin verince Şükrü, Yaşar’ı da “ardına takarak” köşke gelir. Ancak “saçkıran” olduğu gerekçesiyle Yaşar’ın köşke girmesi Şüvester Zigrit tarafından engellenir. Yaşar, Şükrü’yü kapıda beklemek zorunda kalır. Turgay, her şeye rağmen Yaşar’a kayıtsız kalmaz ve ona likörlü çikolata ikram eder. Bu ikram sahnesi bile hakaret içerir:

“Aptal, vişne tanesini çekirdeğiyle yutmuş. Dört tane üst üste yedi. Elinden almasaydım kutuyu da yiyecekti. Biz odadayken kusmuş taşlığa. ‘Domuz Fahriye’ gelip yakınmış anneme. ‘Sil sil bitmiyor.’ demiş, bir de ‘küçük bey hırlı mı hırsız mı n’olduğu belirsizleri getiriyor, kusuyorlar.”

Yaşar’ın, oyuncak trenle ilgili bilgiyi Şükrü’den aldıktan sonra “*Bizim de olur belki.*” cümlesini kurduğunu duyunca anne, “*Nereden olacak?*” sorusunu sorar. Turgaysa Yaşar’la ilgili bilgi ve düşüncelerini art arda zihninden geçirir:

“İyi ki göstermedim. Bozar kırdı, köylü. Ayağım denli elleri var. Güzün kömür taşımış küfeyle. Sabahları gazete dağıtıyor apartımanlara, cumartesileri de öğleyin okuldan kaçıp Beşiktaş pazarında hamallık

yapıyormuş. Arkadaşları biliyorlar. Bir de, ‘Yapmıyorum.’ diyor. Öğretmenimiz ‘Bu gidişle sınıfta kalacaksın sen,’ dedi.”

Yaşar’ın babası yoktur. Yaşar kardeşleriyle birlikte tek odalı bir evde yaşarken Turgay’ın kendine ait çalışma odası, yatak odası; yatak odasında her zaman yemiş vardır. Annesi devamlı “Muz ye!” der ona. Sözlerini “Biraz kilo al, zayıfladın yine, çöpe döndün.” diye sürdürür. Kan yapacağı için kuru üzüm yemesi konusunda da Turgay’a telkinde bulunur.

Anlatıcı çocuk Turgay, mezuniyet gecesinde sahnelenecek müsamerede başrol oynayacaktır. Müsamere, Turgay için sadece bir gösteri değil, sınıfsal üstünlüğünü kanıtlama yeridir. Öğretmeni “Turgay hayattaki rolünü oynayacak, çocuklar.” demiştir diğer çocuklara. Hayattaki rolle, piyesteki rolün ortak özelliği, çocuğun zengin olmasıdır. Dolayısıyla Turgay’ın piyesteki rolü oynarken hiç zorlanmayacağı ima edilir. Bu yaklaşımın ardından başrol oyuncusu çocuğun üstüne zengin ve cömert bir babanın portresi düşer. Öğretmenin dilinden bu, şöyle dile getirilir: “Onun [Turgay’ın] babası birçok yoksul öğrenciyi okutan, onlara yiyecek, giyecek, yatacak yer sağlayan bir yoksul babasıdır.”

Müsamereyi izlemeye gelecek olanlar da anne tarafından açıklanır: “Varlıklı ailelerin çocukları katılacakmış neyse sizin müsamereye.” Bu, Turgay’a gösterilen özel ilginin meşruiyet zeminini oluşturur. O ebeveyni sayesinde her türlü övgüye de, özel muameleye de hak kazanır. Turgay’ın en büyük şansı, zengin bir aileye sahip olmasıdır. Bu, ona müsamerede başrol oynama imkânı sunduğu gibi, perilerle şeytanların dansında bulunma, Atatürk şiiri okuma, Cumhuriyet Bayramı’nda konuşma yapma, Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda bayrak taşıma gibi ayrıcalıklar da kazandırır. Turgay’ın bütün bu etkinliklerde görevlendirilmesi, annesinin sayesinde.

Turgay’ı okula götürüp getiren karşı apartmanın kapıcısı Arif’in oğlu Şükrü, başarısız bir öğrencidir. Bir önceki yıl aritmetikten ve hayat bilgisinden sınıfta kalmıştır. Şükrü, Turgay’ın şiddet duygusunu davranışa dönüştürmesine sebep olması bakımından da önemli bir figürdür. Şüvester Zigrüt, her sabah Turgay’ın saçlarını lavantayla ıslatır. Öğretmeni “Mis gibi kokuyor.” dese de Şükrü “Kız çocuklar koku sürer.” cümlesiyle Turgay’ı kızdırır. Turgay ağlayarak durumu öğretmene aktarır. Şikâyet beraberinde şiddeti getirir. Öğretmenin uyguladığı fiziksel şiddete Turgay da ortak olur: “Aptal, dayak yedi, ben de vurdum büyük cetvelle.”

İleri, bu cümleleri Turgay’a söyleterek bir bakıma dönemin burjuva aile yapısını ve bu ailelerin yetiştirdiği çocukların nasıl birer “küçük canavar”a dönüştüğünü eleştirir. Bu, İleri’nin, toplumsal çürümeyi en küçük yapı taşı olan çocukta bile görebildiğinin ispatıdır.

Sınıfta Turgay, Zafer ve Semra zengin tabaka çocuklarını temsil ederler: Yaşar, Şükrü, Şadiye gibi öğrenciler ise Kızılay’dan yardım alan yoksul çocuklardır. Kızılay’dan yardım almak bile başlı başına bir aşağılanma nedenidir. Bu, met-

ne şu cümlelerle yansır:

“Başöğretmen yılda bir kez, ekim ortasında derslerden sonra ikinci kattaki odasının kapısına dizer Kızılay’dan yardım görenleri. Ertesi günü o gülünç, bir örnek, kaba deri, altı lastik ayakkabılarıyla gelirler hepsi. Ayakkabıları bok kokar.”

Zengin çocuklarla yoksul çocuklar arasındaki ayrım bununla sınırlı değildir. Selmin, Mercan, Nesrin gibi çocuklar sıralarda üçer kişi otururken Zafer ve Turgay gibi çocuklar ikişer kişi otururlar. Zengin çocuk, sıra arkadaşını seçme hakkına da sahiptir:

“Herkes, işçi çocukları, kimileri gecekonduarda oturuyor; üçer üçer oturuyor. Arkamızda Selmin, Mercan, bir de Nesrin Gemici oturuyor. Biz iki kişi oturuyoruz. Ben ‘Zafer’le otururum.’ dedim öğretmenime; ‘Olur, oğlum,’ dedi. Kiminle istersem otururum.”

Zengin çocuk yoksulları, işçi çocuklarını sürekli aşağılama tavrı içindedir. Bu tavır, bütünüyle annenin telkinlerinden kaynaklanır. Turgay’a *“Tutumlu ol!”* diyen anne, Parasını Şükrü’ye ve Yaşar’a göstermemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmayı da ihmal etmez. Bu uyarının çok etkili olduğu Turgay’ın bakış açısıyla somutlanır: *“Açgözlü açgözlü bakıyorlar öğleyin yemek tasından çıkardığım söğüş ete, tavuğa.”* Annesi *“Bunların gözü doymaz.”* demiş, *“Sakın acımaya, yemeğini onlara vermeye kalkma, bak öğretmenin gözlüyor, sonra karışmam...”* diye tehdit etmiştir. Turgay’ın gözlemleri de bu doğrultuda biçimlenecektir:

“Onlar bir dilim ekmeğe reçel sürüp kötü ayva reçeli ya da azıcık katık yerine kuru ekmeğe beyaz peynir, bunları yiyorlar. Ben eriğimi de yerim tuza batırıp. Canım isterse kapıdaki lahmacuncudan lahmacun alırım, ama kıyması yağ yağ...”

Anneannesinin ahretliği Cemile de yoksul tabakadandırır Turgay, *“Cemile’ye ekmek alıcam, et de alırım belki.”* derken de ironik bir tavır sergiler.

Anne, Turgay’ın yoksul çocuklarla kurması muhtemel her türlü insani bağı fiziksel bir tiksintiyle engellerken onun kalbindeki acıma duygusunu da sistemli bir şekilde yok eder. Çocukların işçi olan babalarını *“cibilliyetsiz”* ilan eder. *“Neyimiz var neyimiz yok sırtımızdan çıkarıp onlara veriyoruz.”* cümlesiyle işçilerin hak etmediğini elde ettiği gibi bir algı oluşturulur. Bu telkinlerle büyüyen çocuk, doğuştan getirdiği acıma duygusunu kaybeder. Bu kayıp, metne şu cümlelerle girer: *“Eskiden, küçükken acırdım onlara, şimdi erkek oldum acı-mıyorum. Erkekler hiç acımaz.”* Öyküde acımanın çocuksu bir duygu olduğu ve yetişkinlerin dünyasına yaklaşıldıkça bilinçli olarak merhametten uzaklaşıldığına ilişkin gönderme ilgi çekicidir.

Çocukta acıma duygusunun yitiminde yoksulluğu varoluşsal bir sorun ve ilahi bir ceza gibi sunan büyükannenin de önemli payı vardır. *“Büyükannem*

‘Allah’a karşı gelmek olur oğlum’ derdi, ‘Allah’ın acımadığına sen nasıl acırsın? Allah yaratmış onu öyle yoksul!’ Anne ve büyükanne el birliğiyle çocukta var olan merhamet duygusunu yok etme çabası sergilerler.

Turgay karakteri, sınıfsal nefretin ve ön yargıların küçük bir bedende vücut bulmuş hâlidir. Öykü giderek bir “çocukluk anısı” olmaktan çıkar, sert bir sosyolojik eleştiriye dönüşür.

Öykü, okuyucuyu müsamerenin temsil ettiği “büyük ânın” içine sokmaz; o ânın hemen eşiğinde, hazırlıkların ve beklentilerin tam ortasında bırakır. Yazarın okuyucuyu müsamereye götürmemesi bilinçli bir tercihtir. Müsamere de Turgay’ın başarısız olma ihtimali de vardır.

Sergilenecek müsamere bir tür sosyal gövde gösterisi olacaktır. İleri, müsameri anlatmayarak okuyucuyu kibrin yarattığı ağır atmosferle baş başa bırakır.

Böyle bir anlatım, Turgay’ın karakterini ve öykünün alt metnini daha da çarpıcı hâle getirir: Turgay, sahneye çıktığında “en üstün” olduğunu kanıtlamak zorundadır. Arkadaşlarını aşağılaması, sahneye çıkmadan önce duyduğu yetersizlik korkusunu bastırma arzusundan kaynaklanır.

Müsamere sırasında ve müsamere bittikten sonra neler yaşandığı belirsiz kalsa da, Turgay, nefret dolu ve kibirli ruh hâliyle eve döndüğünde yine o “yalnız ve sevgisiz” çocuk olacaktır. Zira annenin Turgay’a sevgisi, onun “adam olması” şartına bağlı aşırı disiplinli ve baskıcı bir anlayış üzerine kuruludur.

Özetle öyküdeki otoriter anne, Turgay’a bencillik aşılama kalmaz; onu çevresindeki yoksulluğa karşı kör, paranın gücüne inanan ve alt sınıflardan tiksinen bir “küçük aristokrat” olarak inşa eder. Turgay’ın çocuksu masumiyeti, annesinin sınıfsal nefretiyle zehirlenir.

Öykü, çocuk anlatıcının ağzından aktarıldığı için özellikle yüklemelerin konuşma dilinden ödünç alındığı görülür. “*Ben Zafer’le oturucam.*”, “*Gürültü edenlerin adını tebeşirle yazıcam,*”, “*Ben adam olunca anneme otomobil alıcam, kürk alıcam yeni yeni; ahretlik Cemile’ye de ekmek alıcam, et de alırım belki.*”, “*İngilizce de öğrenicem, liseyi de kolejde okuycam. Amerikanca da öğrenince üç dil bilecem.*”, “*Yazın da su kayağı öğrenicem*”, “*...siyah takım yaptırıp parlak rügan ayakkabılar alıcaz.*”, “*Atatürk şiiri okuyacam.*” gibi.

Sonuç

Selim İleri’nin ironik bir üslupla kaleme aldığı “Müsamere”, zengin çocuk yoksul çocuk karşıtlığını, sahip olunanlar olunmayanlar çift kutupluluğu içinde yansıtır. İmkâna sahip olan çocuk, yoksul çocuğu aşağılama hakkını kendinde görür. Çünkü anne her fırsatta çocuğunun diğerlerinden üstünlüğünü vurgulamakta, hatta aşağı tabakadan çocuklarla muhatap olmamasını, onlarla arkadaşlık kurmamasını öğütlemektedir. Çocuk, anne tarafından giydirilen bu müstesna kimlikle çevresine bakmaktadır. Bakış açısını söz konusu tel-

kinler, öğütler, tehditler ve yönergeler biçimlendirmektedir. Arkadaş seçimi konusunda da belirleyici olan annedir. Tercih edilmesi ya da uzak durulması gereken arkadaşlarda aranan nitelikler; ailenin ekonomik durumu, eğitim düzeyi ve sahip olduğu maddi imkânlardır.

Öykü kahramanı Turgay'ın yoksul çocuklar için kullandığı olumsuz sıfatlar, bir çocuğun kendi başına üreteceği kavramlar olmaktan ziyade, ev içinde duyduğu, ebeveyninin gizli ya da açık konuşmalarından kapıldığı ön yargı içeren ifadelerdir. Selim İleri burada, “masum çocuk” imgesini yıkar; anne babanın prototipi sayılabilecek bir burjuva çocuk yaratır. Sosyal statü farklılıkları üzerinden bir ayrışmaya ayna tutar. Bu, tersinleme yoluyla dikkatlere sunulmuş eleştirel bir tavidir.

Kaynaklar

Halabak, İlknur, “Selim İleri'nin Hikâyelerinde Yapı ve İzlek”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2025.

İleri, Selim, *Pastırma Yazı*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1971.

Özsözgün, Büşra, “Selim İleri'nin Romanlarında Yer Alan Şahıslar Kadrosunun İlk Örneksele (Arketipsel) Özellikleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2023.